

*Procesy integracyjne w Europie Zachodniej
a polska polityka przemysłowa*

Jacek Głowacki

marzec 1992

**Kancelaria Sejmu
Biuro Studiów i Ekspertyz**

Stowarzyszenie Polski z Europejską Wspólnotą Gospodarczą i wynikająca stąd konieczność transformacji polskiego przemysłu wraz z wewnętrznymi czynnikami wymuszającymi przekształcenia strukturalne, będą w najbliższym czasie w istotny sposób decydować o powodzeniu reformy całej gospodarki.

Będzie to również uzależnione od określenia prawidłowej, efektywnej polityki przemysłowej państwa, czego domagają się obecnie ekonomiści różnych orientacji politycznych.

Jak dotychczas rynek w swej niedoskonałej, początkowej formie nie wystarcza by dokonać efektywnej restrukturyzacji przemysłu. Realizacja programu gospodarczego instrumentami rynkowymi w starej instytucjonalnej strukturze prowadzona jest w warunkach dotychczasowych form własności: państwowych przedsiębiorstw i państwowych banków. I jedno i drugie jak dotychczas okazują się niezdolne do efektywnego działania według reguł gospodarki rynkowej.

Nadal brak jest perspektywicznej wizji przemysłu polskiego, jego pozycji w długim horyzoncie czasowym w dynamicznie zmieniającej się globalnej przestrzeni społeczno - ekonomicznej. Z kolei, w bezpośrednim sąsiedztwie Polski budowany jest w szybkim tempie największy w świecie jednolity rynek o bardzo wysokim poziomie techniki i rygorystycznych standardach jakościowych.

Pozycja wyjściowa polskiego przemysłu do ostrej walki konkurencyjnej z krajami o znacznie wyższym poziomie techniki, jest obecnie bardzo trudna. Efektem 40 lat centralnego planowania jest przemysł o nienowoczesnej, nieefektywnej strukturze, o niskiej wydajności i zdekapitalizowanym majątku produkcyjnym.

Wartość produkcji zaliczanej w krajach zachodnich do tak zwanych przemysłów wysokiej techniki, wynosiła w Polsce w połowie lat osiemdziesiątych ok. 2,1% całej produkcji przemysłowej kraju. Zatrudnienie przy produkcji wyrobów wysokiej techniki stanowiło 1,5% ogółu zatrudnionych w przemyśle i ok. 0,6% zatrudnionych w gospodarce poza rolnictwem. W szerszym ujęciu na przemysły uznawane w praktyce polskiej za nowoczesne i technikochłonne przypadało ok. 8,7% wartości produkcji całego przemysłu [1,s.250-254]. Według ostatnich danych udział przemysłu wysokiej techniki w produkcji i eksporcie Polski jest obecnie również niewielki, nie przekracza 4% (w rozwiniętych krajach jest od 5 do 10 razy większy) [21]. Wyniki te świadczą o ograniczonych zdolnościach konkurencyjnych naszych wyrobów na rynku światowym.

Konieczność określenia polskiej polityki przemysłowej wynika nie tylko z obecnego stanu przemysłu, ale jest też efektem presji tworzonych i konsekwentnie wprowadzanych w życie programów polityki przemysłowej w krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej [2,s. 120-137] czy też w nowo uprzemysłowionych krajach Azji Południowo - Wschodniej [3,s.13-17].

Brak odpowiedniej polityki powoduje nie tylko narastanie bieżących trudności gospodarczych. Stwarza też groźbę utrwalenia postępującej marginalizacji naszego kraju na rynku międzynarodowym i popadnięcia w niezwykle trudną do przewyciężenia zależność technologiczną.

Dla sformułowania perspektywicznej polityki przemysłowej niezbędne jest określenie stopnia ingerencji państwa w nieuchronne procesy transformacji i sprecyzowanie preferowanych kierunków rozwoju, rentownych branż wiodących, wywołujących efekt akceleracji w całej gospodarce [4,s.25-35j].

Badania nad wskazaniem branż wiodących, rokujących najlepszą efektywność inwestycji wykorzystywane były np. w Korei Południowej w latach siedemdziesiątych [5]. Obecnie Komisja Wspólnot Europejskich, określając swą politykę przemysłową na lata dziewięćdziesiąte, wskazuje gałęzie, które powinny decydować o wzmocnionym wzroście gospodarczym [6].

Przykłady krajów rozwiniętych, a także nowo uprzemysłowionych wskazują kierunki kształtowania polskiej polityki przemysłowej. Obecna pozycja Korei, Tajwanu, Singapuru i Hongkongu, jak również szybko rozwijających się krajów ASEAN-u jest w bardzo dużej mierze efektem konsekwentnego wdrażania programów restrukturyzacji i planowego kształtowania własnego przemysłu. Bardzo znaczący jest tu przykład Japonii, gdzie Ministerstwo Handlu Międzynarodowego i Przemysłu (MITI) odegrało zasadniczą rolę w promocji wybranych branż rodzimej produkcji [18]. W statucie tego ministerstwa zapisano wręcz, że jego zadaniem jest kształtowanie struktury przemysłu.

MITI jest wysoce niezależne od zmian ekip rządzących, a stąd i odporne na naciski poszczególnych grup wyborców. Spełnia trzy zasadnicze funkcje:

1. programuje i dokonuje selekcji tych dziedzin produkcji, które mogą zapewnić Japonii konkurencyjną pozycję na rynku światowym;
2. określa całość środków administracyjnych i ekonomicznych oraz zasady polityki, łącznie z promocją eksportu wyrobów objętych preferencjami państwa;
3. tworzy struktury organizacyjne, łączy i dzieli przedsiębiorstwa lub tworzy nowe, w tym również państwowe.

Polityka MITI restrukturyzacji przemysła realizowana za pomocą narzędzi ekonomicznych jest bardzo skuteczna. Dotyczy to nie tylko promocji nowych dziedzin wytwórczości, ale również tych, których rozwój przestał być opłacalny lub celowy. Bardzo skuteczne są działania MITI w promowaniu rozwoju nowych gałęzi i przygotowywaniu przełomów technologicznych. Zdolność przemysłu japońskiego do dostosowywania się do zmian koniunkturalnych rynku światowego uważa się za jedną z głównych przyczyn sukcesów japońskiej gospodarki [1, s.77-78; 20].

Rozstrzygnięcie podstawowej kwestii: na ile państwo powinno preferować liberalizm w gospodarce, a na ile w niej interweniować, ma w polskiej rzeczywistości kluczowe znaczenie. Łącznie z problemem prywatyzacji przemysłu jest to też główna oś dyskusji politycznych, źródło procesów polaryzacji na polskiej scenie politycznej.

Niniejsze opracowanie ma na celu ukazanie głównych kierunków polityki przemysłowej w programach Komisji Wspólnot Europejskich po roku 1992, do których to programów Polska, jako kraj ubiegający się o pełne członkostwo we Wspólnocie Europejskiej musi się dostosować. Przedstawiony zostanie również aktualny stan realizacji programu integracji oraz wnioski dla przemysłu polskiego wynikające z tego programu.

Założenia polityki przemysłowej Komisji Wspólnot Europejskich na lata dziewięćdziesiąte

Dążenie Polski do stowarzyszenia z Europejską Wspólnotą Gospodarczą i przeorientowania dotychczas ustalonych kierunków wymiany towarowej, stawia przed przemysłem polskim potrzebę szybkiego dostosowania się do procesów integracyjnych zachodzących w Europie Zachodniej.

Celem nowej polityki przemysłowej i handlowej państw Wspólnoty w ramach tworzenia Jednolitego Rynku, jest wzmocnienie mechanizmów rynkowych i stworzenie właściwych warunków konkurencji dla przedsiębiorstw krajów EWG, zmniejszenie kosztów produkcji i cen sprzedaży wyrobów i usług oraz ujednoczenie obowiązujących dotąd w tej dziedzinie przepisów w krajach członkowskich.

Główną przesłanką wytycznych dla polityki przemysłowej EWG na lata dziewięćdziesiąte jest podniesienie konkurencyjności przemysłu na tym obszarze. Zadaniem rządów i instytucji Wspólnoty jest stworzenie sprzyjających, jednoznacznych warunków dla działań dostosowawczych w przemyśle w ramach zintegrowanego rynku [19].

Od 1 stycznia 1993 roku będzie to największy jednolity rynek na świecie. Wspólnota Europejska (EWG) obejmuje (według danych z 1990 r.) 344 mln ludzi (USA - 250 mln, Japonia - 123,5 mln) [7], z produktem krajowym brutto (GDP w 1989 r.) w wysokości ponad 4,2 biliony ECU, przeciętnym produktem krajowym na 1 mieszkańca osiągającym 13 tysięcy

ECU rocznie i 37% udziałem w handlu światowym [8,s.4]. Warto przypomnieć, że średni produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca w EWG liczony w dolarach USA (w 1987 r.) wynosił 13 338 dolarów, w USA 18 429 dolarów, w Japonii 19 453 dolarów [9,s.422-423]. USA i Japonia miały również dotychczas przewagę nad krajami EWG w zakresie dynamiki wzrostu produkcji przemysłowej, a także w dziedzinie wydajności pracy.

Jednolity Rynek od 1993 r. będzie obszarem o swobodnym przepływie towarów, usług, ludności i kapitału, któremu towarzyszyć będzie jednolity zbiór norm i standardów. Przewiduje się, że wspólny rynek wewnętrzny przyczyni się do ożywienia gospodarczego, polepszenia sytuacji na rynku pracy oraz do złagodzenia trzech podstawowych problemów gospodarczych EWG tzn. deficytów budżetowych, braku równowagi bilansów zewnętrznych oraz zagrożeń inflacyjnych. Szacunki ilościowe potencjalnych efektów średniookresowych z utworzenia jednolitego rynku wewnętrznego we Wspólnocie oceniają wzrost produktu narodowego brutto (PNB) średnio o 4,5%, a wzrost zatrudnienia o 1,8 mln osób [10,s.159].

Program Jednolitego Rynku ratyfikowany w 1987 r. wyznaczył główne kierunki działań w przemyśle krajów EWG, mających zniwelować dystans technologiczny do firm amerykańskich i japońskich.

Koniec lat osiemdziesiątych w przemyśle EWG był okresem szczególnie intensywnych przemian strukturalnych wyprzedzających powstanie nowego systemu gospodarczego, przy jednocześnie wzrastającej zewnętrznej presji konkurencji.

Obecnie tylko nieliczne firmy utrzymujące się w czołówce zaawansowania technologicznego są w stanie zachować i poprawiać swą konkurencyjność - dzięki ogromnym nakładom na badania i rozwój.

Przed przemysłem Europy Zachodniej w latach dziewięćdziesiątych staną cztery podstawowe wyzwania rozwoju:

- **konieczność stałego dorównywania postępowi technicznemu firm amerykańskich i japońskich oraz utrzymywania relatywnie wysokiej dynamiki przemian strukturalnych;**
- **rentowność przedsiębiorstw - jako cel tworzenia odpowiednich zasobów finansowych dla inwestycji i modernizacji;**
- **utrzymywanie zdolności skutecznej absorpcji postępu technicznego;**
- **przygotowanie kadr o bardzo wysokim poziomie kwalifikacji do nowych potrzeb.**

Dla sprostania tym wyzwaniom polityka przemysłowa będzie oparta na trzech, wzajemnie powiązanych elementach:

- 1. tworzenie trwałych warunków dla efektywnie funkcjonującej gospodarki rynkowej;**
- 2. uruchamianie katalizatorów przystosowań strukturalnych;**
- 3. rozwój wspólnych programów badawczych przyspieszających te przystosowania i pobudzających konkurencyjność [6].**

Realizacja tych trzech generalnych zadań ma doprowadzić w rezultacie do powstania wysoce sprawnego, samoregulującego się i samodoskonalącego organizmu gospodarczego, zdolnego do szybkich działań adaptacyjnych i modyfikacyjnych. Wewnętrzne, burzliwe i permanentne procesy przemian jakościowych będą jednocześnie gwarantowane poprzez stabilne ramy instytucjonalne i przyjęte akty prawne chroniące ten mechanizm przed ingerencją i pobudzające do wzmożonej konkurencji.

Warunki efektywnego funkcjonowania gospodarki rynkowej

Bardzo istotne dla prawidłowego funkcjonowania przemysłu, w warunkach dynamicznego postępu innowacji, przyspieszającego deprecjację moralną kapitału produkcyjnego, będzie zagwarantowanie dostatecznego samofinansowania się przedsiębiorstw. Służyć temu będzie wyważona i umiarkowana polityka fiskalna.

Słabiej rozwinięte okręgi przemysłowe będą wspomagane specjalnymi funduszami zarządzanymi centralnie w skali całej EWG. Obecnie korzystają z nich przede wszystkim słabiej rozwinięte kraje Wspólnoty: Portugalia i Grecja. Fundusz ten mógłby w przyszłości pomóc w przyspieszeniu przekształceń strukturalnych przemysłu polskiego.

Szczególne znaczenie w programach rozwoju przemysłu EWG na lata dziewięćdziesiąte ma ochrona środowiska. Dostosowanie pozaeuropejskich wyrobów do coraz ostrzejszych przepisów ekologicznych zmusza firmy europejskie do stosowania się do nowych rygorystycznych standardów.

Przedsiębiorstwa europejskie łącząc wzornictwo i marketing określonych wyrobów z czystymi ekologicznie technologiami ich wytwarzania, mogą uzyskiwać znaczne oszczędności zarówno w zużyciu energii, jak i pod względem materiałochłonności i pracochłonności. Bodźcem dla europejskich przemysłowców jest również przodująca pozycja Stanów Zjednoczonych i Japonii w rozwoju produkcji wysoce zaawansowanego technologicznie sprzętu służącego ochronie środowiska naturalnego.

Aby zagwarantować prawidłowe formy konkurencji w tym zakresie postuluje się opracowanie i wdrożenie ujednoliconych standardów i przepisów, zwłaszcza w takich dziedzinach jak gospodarka odpadami, odzyskiwanie surowców (recykling) i redukcja emisji spalin.

Katalizatory przystosowań strukturalnych

Do katalizatorów polityki przemysłowej na lata dziewięćdziesiąte w krajach EWG zalicza się m.in. system europejskich standardów wyrobów. Standardy te stopniowo zyskują na znaczeniu, stając się czynnikiem promowania konkurencyjności wyrobów.

Rolę katalizatorów spełniać będą także zamówienia rządowe. Preferowane dziedziny dla tych zamówień to: sprzęt energetyczny, biurowy, tabor kolejowy, sprzęt telekomunikacyjny, sprzęt do badań kosmicznych.

Zamówienia te mają wpływać pobudzająco na konkurencyjność przemysłową, wywoływać obniżki cen i stymulować przekształcenia strukturalne w przedsiębiorstwach [20].

Kolejnym katalizatorem mają stać się modyfikacje ustawodawstwa na obszarze EWG ułatwiająca fuzje i inne formy łączenia się i współdziałania przedsiębiorstw [6].

Wspólne programy badawcze przyspieszające przemiany strukturalne

Założenia nowej polityki przemysłowej zintegrowanej Europy przewidują również konieczność współdziałania instytucji publicznych, firm i placówek naukowo - badawczych w celu rozwoju, rozprzestrzeniania i eksploatacji najnowszych zdobyczy technologii w takich zaawansowanych dziedzinach jak informatyka, biotechnologia, technologia nowych materiałów i telekomunikacja. Dla pełnej realizacji tego celu niezbędne są bardzo wyważone bodźce fiskalne, usprawnienie przepływów know - how z ośrodków badań podstawowych do przemysłu, uwzględnienie najbardziej nowoczesnych technologii przy zamówieniach rządowych oraz intensyfikacja specjalistycznego szkolenia pracowników. Dużą wagę przykładają się do permanentnego doskonalenia kadr wysoko kwalifikowanych i to nie tylko w gałęziach reprezentujących najnowszą technikę, ale i w przemysłach tradycyjnych.

W praktyce zamierzenia te realizowane są w ramach programów finansowanych i

koordynowanych przez Wspólnotę. Najważniejsze z nich mające związek z rozwojem przemysłu to:

1. ESPRIT (European Programme for Research in Information Technology) - program rozwoju technologii informatycznych zatwierdzony przez władze EWG w lutym 1984. Strategiczna waga rozwoju technologii informatycznych, podkreślana stale w dokumentach Wspólnoty znajduje odbicie w budżecie tego programu, który na lata 1988-1993 przewiduje 3,2 mld ECU. Budżet programu ESPRIT jest największy spośród wszystkich budżetów programów otrzymujących wsparcie Wspólnoty.

2. JET (Joint European Torus) - program rozwoju badań nad syntezą jądrową z budżetem 745 mln ECU na lata 1988-1992. Program ten uznawany jest za najlepszy przykład korzyści krajów dwunastki z procesu integracji. Inwestycje w tej dziedzinie wymagają ogromnych środków finansowych przekraczających możliwości pojedynczych krajów. Opłacalność tych badań, o bardzo dużym stopniu ryzyka, może być rozważana tylko w długim i bardzo długim horyzoncie czasowym. Mimo, że kraje dwunastki uzyskują ostatnio spektakularne sukcesy na drodze do kontrolowanej syntezy jądrowej, to praktyczne zastosowanie wyników tych badań przewidywane jest nie wcześniej niż w roku 2025.

3. RACE (Research and Development in Advanced Communications for Europe) - program rozwoju nowoczesnej telekomunikacji ma budżet 550 mln ECU na lata 1987-1991. Celem programu jest swobodna transmisja dźwięku, obrazu i danych w Europie przy znacznie niższych kosztach. Pojedyncze kraje Wspólnoty mają zbyt małe środki dla pełnej unifikacji swoich systemów telekomunikacyjnych z sąsiednimi krajami i dla pomyślnego rozwoju technologicznego w warunkach silnej konkurencji międzynarodowej.

4. BRITE (Basic Research in Industrial Technologies for Europe) - program rozwoju technologii w tradycyjnych sektorach przemysłu. Budżet tego programu na lata 1988-1992 wynosi 439,5 mln ECU. Poprzednia faza tego programu zakończyła się dużym sukcesem. Zrealizowano 215 projektów z których (według ocen uczestniczących krajów) ok. 85% byłoby niemożliwych do przeprowadzenia bez wsparcia Komisji Wspólnot Europejskich.

5. BAP (Biotechnology Action Programme) - program rozwoju biotechnologii. Program ten ma charakter strategiczny dla Wspólnoty. Oczekuje się, że rewolucja biotechnologiczna ma poprawić konkurencyjność przemysłu i rolnictwa, podnieść jakość życia, pomóc w rozwiązaniu problemów naszych czasów - zwalczaniu chorób, niedożywienia, zanieczyszczenia środowiska itp. Program BAP nie jest jedynym dotyczącym powiązań przemysłu z rolnictwem.

6. ECLAIR (European Collaborative Linkage for Agriculture and Industry). Program ten ma również pomóc w rozwiązywaniu problemów przemysłu i rolnictwa. Jego budżet na lata 1988-1993 wynosi 80 mln ECU.

7. JOULE (Joint Opportunities for Unconventional or Long-Term Energy Supply) - program badań nad efektywnym wykorzystaniem niekonwencjonalnych źródeł energii (budżet na lata 1989-1992 wynosi 122 mln ECU).

8. FLAIR (Food Linked Agro-Industrial Research) - program rozwoju nowoczesnego przemysłu spożywczego, komplementarny do programu ECLAIR. Budżet tego programu na lata 1989-1993 określony został na 25 mln ECU [12,s.177-185].

Programy naukowo - badawcze wspierane przez Wspólnotę są świadectwem długiej drogi ewolucji, jaką przeszła w krótkim czasie polityka przemysłowa tego ugrupowania.

Polityka przemysłowa zapoczątkowana w latach 70 - tych była przede wszystkim polityką statyczną, opierającą się na ujęciach ex post. W latach 80 - tych stała się zdecydowanie przyszłościową. Jej rola koordynująca i kontrolna z lat 70 - tych powiększyła się do roli polityki kreującej własne programy rozwoju w latach 80 - tych. Przyjęcie w 1987 r. Jednolitego Aktu Europejskiego nadało polityce przemysłowej i jej przyszłościowym programom nowy wymiar [12,s.167-175; 20],

Koordynacja wewnętrzna polityki przemysłowej

Po utworzeniu zintegrowanego rynku w 1993 r., powstanie wspólna polityka przemysłowa na obszarze EWG na szczeblu lokalnym, regionalnym i państwowym. Dotyczy to m. in. koordynacji programów naukowo - badawczych oraz niezbędnych przekształceń i przystosowań wielu gałęzi, które odczuwają szczególne trudności strukturalne (np. przemysł hutniczy, tekstylny i stoczniowy).

Polityka inwestowania krajów EWG w przemyśle innych krajów powinna mieć charakter komplementarny w stosunku do działań mających na celu poprawienie konkurencyjności firm wewnątrz ugrupowania.

W planowaniu nowych kierunków inwestowania dużą uwagę przykładą się do wykorzystania możliwości inwestycyjnych w krajach Europy Środkowo - Wschodniej oraz w państwach Dalekiego Wschodu. Przedsiębiorstwa pragnące wejść na te z wielu względów trudne rynki będą mogły liczyć na pomoc i wsparcie ze strony Komisji Wspólnot Europejskich.

Analiza założeń polityki przemysłowej EWG na lata dziewięćdziesiąte wykazuje, że podstawą tej polityki ma stać się dążenie do całkowicie swobodnej, nieskrępowanej konkurencji wewnątrz ugrupowania oraz otwarta, proeksportowa polityka zewnętrzna. Interwencjonizm w przemyśle ma mieć bardzo ograniczony zasięg. Mają być wyeliminowane dotychczasowe dotacje i ułatwienia. Stosunkowo małą rolę w programach rozwoju przemysłu przywiązuje się do walki z bezrobociem. Głównymi mechanizmami regulującymi działanie przemysłu pozostaną: polityka fiskalna i zamówienia rządowe.

Wprowadzenie w życie podstawowych założeń polityki przemysłowej EWG na lata dziewięćdziesiąte może natrafić jednak na poważne trudności. Wiele z nich ujawniło się już w trakcie realizacji programu budowy Jednolitego Rynku. Wynikają one m. in. z dużego zróżnicowania krajów dwunastki pod względem rozwoju gospodarczego [6].

Realizacja programu budowy Jednolitego Rynku a rozwój przemysłu

Do połowy 1991 r. instytucje Wspólnoty zatwierdziły ok 70% aktów prawnych przewidzianych w Białej Księdze z 1985 r. Większość z tych aktów dotyczy usuwania barier technicznych w przepływie towarów, usług, siły roboczej i kapitału między krajami Wspólnoty. Ponad połowa decyzji dotyczy przepisów technicznych i standardów ważnych w działalności gospodarczej w skali mikro [13].

Od ratyfikacji w 1987 r. programu stworzenia Jednolitego Rynku do 1990 r. zatwierdzono ponad 800 standardów europejskich. Do końca 1992 r. zostanie przyjęte następne 800.

Wprowadzenie nowej polityki przemysłowej zostało określone m. in. następującymi uregulowaniami:

- Od 15.12.1989 r. obowiązuje dyrektywa bankowa dotycząca koordynacji przepisów prawno-administracyjnych w okresie powstawania i funkcjonowania inwestycji kredytowych na obszarze Wspólnego Rynku;

- Od 1.07.1990 r. zliberalizowano przepływ kapitału między ośmioma krajami członkowskimi. Hiszpania, Grecja, Irlandia i Portugalia dokonają tego do końca 1992 r.;

- Od 21.09.1990 r. Komisja Wspólnot Europejskich kontroluje łączenie się dużych

przedsiębiorstw (o obrotach powyżej 5 mln ECU i wartości sprzedaży na rynku EWG co najmniej 250 mln ECU);

- Od 1991 r. obowiązuje zasada wzajemnego uznawania dyplomów szkół wyższych i zawodowych (o okresie kształcenia co najmniej 3 lat);

- Od 1.01.1993 r. nastąpi liberalizacja i otwarcie dla zamówień zagranicznych wewnętrznych rynków zamówień rządowych w sferze gospodarki wodnej, energetyce, transporcie i komunikacji. Jedynie w Hiszpanii nastąpi to do końca 1995 r., a w Grecji i Portugalii do końca 1997 r.

Formalności graniczne w przepływie towarów między krajami członkowskimi Wspólnoty zostaną zniesione z dniem 1.01.1993 r. Wyjątkiem będą Hiszpania i Portugalia gdzie wymiana towarowa będzie podlegać pewnym procedurom celnym do 1996 r. (zgodnie z przejściowymi rozwiązaniami ustalonymi w momencie przyjęcia tych krajów do ugrupowania) [13].

Ogromny wysiłek włożony przez kraje EWG w przygotowanie aktów prawnych dla zintegrowanego rynku jest też miarą zadań jakie należy podjąć w Polsce dla uzyskania pełnego członkostwa w tym ugrupowaniu. Jest to też godny rozważenia przykład kierunku i intensywności prac legislacyjnych.

Przykład krajów EFTA, które tworząc z krajami EWG - Europejski Obszar Gospodarczy, będą musiały przyjąć ok. 80% aktów prawnych " Programu 1992" [14] wydaje się być bardzo znaczący dla Polski, której system prawno - organizacyjny jest przecież znacznie bardziej odległy od rozwiązań EWG.

Działania dostosowawcze przedsiębiorstw Europy Zachodniej

Miernikiem oceny wdrażanego programu budowy Jednolitego Rynku i nowej polityki przemysłowej w krajach Wspólnoty, są reakcje dostosowawcze przedsiębiorstw produkcyjnych.

Liczne badania ankietowe (prowadzone również i w Polsce) wskazują na bardzo zróżnicowaną świadomość właścicieli firm co do zbliżających się przemian w funkcjonowaniu rynku wewnętrznego dwunastki.

Większość firm Wspólnoty podjęła jednak duży wysiłek inwestycyjny, aby sprostać oczekiwaniemu wzmożonemu popytowi, wyzwolonemu przez mechanizmy integracyjne. W latach 1988 i 1989 średnia stopa wzrostu inwestycji dla całej EWG wynosiła odpowiednio 8,3% i 6,9% [13].

Coraz bardziej powszechna staje się świadomość przedsiębiorców, iż kończą się możliwości działania w warunkach względnie łatwego rynku krajowego. Likwidacja dotychczasowych barier umożliwi bowiem wejście na dany rynek wytwórcom lepszym i tańszym z innych państw Wspólnoty. Świadomość ta stała się źródłem wzmożonych procesów restrukturyzacji, których ostateczne rezultaty będą determinowane także odpowiednimi posunięciami konkurencji.

Planowany wolny przepływ dóbr i usług może być jednak zniekształcony przez subsydia rządowe, bądź przez praktyki monopolistyczne niektórych firm. Komisja Wspólnot Europejskich podjęła ostatnio rygorystyczną kontrolę przypadków subsydiowania przemysłu. O skali zjawiska świadczy fakt, że w latach 1986-1988 państwa członkowskie wyasygnowały na subwencje przemysłu ok. 32 mld ECU rocznie (łącznie kwota subwencji w gospodarce to 82 mld ECU) [13].

Przewidywane po 1992 r. zaostrzenie konkurencji na obszarze Wspólnoty zmusza firmy europejskie do nasilenia procesów fuzji dla umocnienia swych pozycji. Obserwacja 1000 wiodących firm pokazuje, że liczba połączeń przedsiębiorstw w skali krajowej, międzynarodowej i na poziomie Wspólnoty wzrosła z 227 w latach 1986-1987 do 492 w latach 1988-1989 [13]. Większość fuzji odbywała się w ramach rodzimych krajów. Ożywienie aktywności korporacji państw EWG dało się zauważyć w drugiej połowie lat

osiemdziesiątych po uchwaleniu Jednolitego Aktu Europejskiego. Następowo wtedy zwiększenie liczby fuzji i umów kooperacyjnych między korporacjami na szczeblu regionalnym, podczas gdy w poprzednich latach przeważały fuzje i inne formy połączeń przedsiębiorstw w ramach poszczególnych państw EWG. Coraz liczniejsze w drugiej połowie lat osiemdziesiątych fuzje na szczeblu regionalnym obejmowały przeważnie średnie i mniejsze firmy państw Wspólnoty. Właśnie te firmy, w obliczu nasilającej się walki konkurencyjnej były najbardziej zainteresowane nawiązaniem współpracy kooperacyjnej z większymi korporacjami, lub połączeniem się z innymi mniejszymi, czy średnimi firmami.

EWG w swych oficjalnych dokumentach docenia znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw oraz rolę jaką mogą one odegrać w zintegrowanym rynku wewnętrznym po roku 1992. Przedsiębiorstwa te, Uczące zazwyczaj poniżej 500 pracowników wyróżniają się tym, że są bardzo mobilne i operatywne oraz szybko reagują na sygnały rynkowe. Są też one bardzo elastyczne pod względem rozmiarów i struktury zarówno kapitałowej, jak i organizacyjnej. Mają zdolność do szybkiego wdrażania nowych technologii, co stanowi ważny czynnik konkurencyjności.

Wspólnota przyjęła szereg dokumentów w sprawie pomocy prawnej, finansowej i instytucjonalnej dla małych i średnich przedsiębiorstw. Szczególne znaczenie ma dokument z 1 lipca 1988 r. dotyczący powołania Europejskiego Zgrupowania Dla Korzyści Ekonomicznych (European Economic Interest Group - EEIG). Ma to ułatwić kooperację małych i średnich firm w zakresie badań naukowych, rozwoju, produkcji, sprzedaży itp. [15,s.95].

Wyżej wymienione zjawiska świadczą o dużym zaawansowaniu przemysłu krajów Wspólnoty w przygotowaniach do wejścia po 1992 r. do Jednolitego Rynku.

Stowarzyszenie Polski z Europejską Wspólnotą Gospodarczą

Stosunek Komisji Wspólnot Europejskich do stowarzyszenia Polski i innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej z EWG, określony został w deklaracji z sierpnia 1990 r. i następujących po niej wspólnych uzgodnieniach.

Stowarzyszenie Polski, Węgier i Czecho - Słowacji z EWG ma polegać na stopniowym wprowadzaniu strefy wolnego handlu. Liberalizacja warunków wymiany będzie następowała w dwóch etapach.

W pierwszym, kraj stowarzyszony będzie mógł zachować ochronę swojego rynku, przy jednoczesnym szybszym otwieraniu rynku ze strony Wspólnoty. W drugim etapie kraj stowarzyszony zobowiązany będzie do zniesienia ograniczeń importowych na towary pochodzące z państw dwunastki. Nastąpi to po oczekiwanej znacznej poprawie pozycji konkurencyjnej kraju stowarzyszonego. Zakończeniem tego etapu będzie utworzenie strefy wolnego handlu artykułami przemysłowymi.

W trakcie realizacji tego programu przewiduje się podejmowanie przez obie strony doraźnych środków zabezpieczających w przypadku wystąpienia zakłóceń. Dla wsparcia procesów dostosowań strukturalnych planuje się stworzenie solidnej podstawy finansowej. Pomoc finansowa ma mieć formę pożyczek zwrotnych i bezzwrotnych, ustalanych indywidualnie dla każdego z krajów Europy Środkowo - Wschodniej w zależności od poziomu rozwoju.

Podpisanie 16.12.1991 r. porozumienia o stowarzyszeniu Polski z Europejską Wspólnotą Gospodarczą gwarantuje Polsce w dziedzinie eksportu wyrobów przemysłowych, znaczną liberalizację dostępu do rynku EWG przy utrzymaniu zasady asymetrii koncesji na korzyść Polski.

Od 1.01.1992 r. EWG zacznie stopniowo zmniejszać cła na polskie wyroby przemysłowe, redukując je do zera w końcu 1998 r. Już na początku 1992 r. średnia wartość cła na import tych wyrobów z Polski zostanie zmniejszona do poziomu 23% średniej stawki z 1991 r.

Proces znoszenia ceł będzie zróżnicowany w czasie dla poszczególnych grup

wyrobów przemysłowych.

1. Dla grupy artykułów przemysłowych stanowiących ok. 55% dzisiejszego eksportu polskiego do EWG - cła zostaną zredukowane do zera z chwilą wejścia układu w życie.

2. Dla drugiej grupy artykułów przemysłowych, stanowiącej dziś ok. 23% eksportu, w skład której wchodzi m. in. wyroby szklane, porcelanowe, samochody, chemikalia i inne, cła obniżane będą według następującego planu:

- przez cztery kolejne lata - po 15% stawki wyjściowej,
- w piątym roku - do zera.

Dla artykułów przemysłowych tej grupy stworzone zostaną pułapy ilościowe, do wysokości których cło będzie zniesione. Pozostała ponad pułap nadwyżka objęta będzie stopniowym zmniejszaniem cła - po 15% i na koniec 40%.

Pułapy te obejmują średnio 60% dzisiejszego eksportu i będą wzrastać po 20% rocznie w formule wiązanej, kumulatywnej (liczone procentem składanym). Zmniejszanie stawek do zera będzie więc szybsze, niż wynika to z planu znoszenia stawek celnych.

3. W grupie pięciu metali nieżelaznych, składających się dziś na 0,2% naszego eksportu do EWG, cła zostaną obniżone:

- o 50% w momencie wejścia umowy w życie, - od 1.01.1993 r. - całkowicie zniesione.

4. W grupie 25 produktów, głównie mineralnych i surowców chemicznych, stanowiących obecnie 0,4% eksportu do EWG - cła zostaną zniesione w pięciu etapach, po 20% w każdym. Pełne zniesienie ceł planuje się od 1.01.1996r.

5. W grupie tekstyliów, stanowiących obecnie 15% polskiego eksportu do EWG, znoszenie ceł zostanie zakończone 1.01 1998 r. Będzie przebiegać według następującego planu:

- do 71% obecnej wysokości z chwilą wejścia w życie umowy,
- do 57% dzisiejszej wysokości od 1.01.1994 r.,
- zakończenie obniżek do 1.01.1998 r.

6. Cło na stal zostanie zniesione 1.01.1997 r. Program redukcji stawek celnych ustalono następująco:

- do 80% cła obecnego przy wejściu umowy w życie,
- do 60% - w 1993 r.,
- do 40% - w 1994 r.,
- do 20% - w 1995 r.,
- do 10% - w 1996 r.,
- do 0% -w 1997 r.

Średnie cło w EWG na polskie wyroby przemysłowe w/w grup będzie maleć:

- w 1992 r. - do 23% obecnego poziomu (obniży się więc o 77%),
- w 1993 r. - do 20% obecnego,
- w 1994 r. - do 14%,
- w 1995 r. - do 9%,
- w 1996 r. - do 5,5%,
- w 1998 r. - do 0%.

Z chwilą wejścia umowy o stowarzyszeniu Polski z EWG w życie, zniesione zostaną na obszarze Wspólnoty prawie wszystkie kontyngenty ilościowe na polskie wyroby przemysłowe. Dziś istnieje jeszcze pewna liczba kontyngentów w umowach bilateralnych z niektórymi krajami dwunastki, a także kilka kontyngentów wspólnotowych. Wyjątki te dotyczą m.in.:

- kontyngentów na węgiel, w Hiszpanii i Niemczech; będą one zniesione do

1.01.1996 r.,

- kontyngentów na eksport tekstyliów; na 1992 r. ich pułapy zostały podwyższone, natomiast łączna liczba kontyngentów - zmniejszona.

Polska ze swej strony zobowiązała się znieść całkowicie cła na wyroby przemysłowe, stanowiące ok. 27% całości importu z EWG oraz zredukować pozostałe stawki celne do poziomu 73% średniego stanu z 1991 r. Następne obniżki stawek celnych na wyroby przemysłowe nastąpią po 1.01.1995 r.

Wraz z wejściem umowy w życie, Polska zniesie cła na surowce, półprodukty oraz niektóre maszyny i urządzenia do produkcji (zgodnie z postulatami polskiego przemysłu). Liberalizacja dla produktów finalnych i konsumpcyjnych rozpocznie się 1.01.1995 r. i trwać będzie przez 5 kolejnych lat po 20%, aż do całkowitego zniesienia ceł.

Wyjątek stanowić będą cła na samochody. Na początek ustalono je na 35%. Jest to fragment pakietu przedsięwzięć umożliwiającego wejście zagranicznych producentów na rynek danego kraju dzięki pewnemu zakresowi protekcji. Wcześniej poddać się temu musiały m.in. Hiszpania i Portugalia, a także Czecho - Słowacja oraz Węgry.

Stawki celne na importowane z EWG samochody będą zmieniane według następującego planu:

- 35% cło będzie obowiązywać w okresie 1992-1993,
- 30% - przez kolejne dwa lata 1994-1995,
- 25% - przez następne dwa lata 1996-1997,
- później będzie obniżane co roku o 5% [16].

Umowa o stowarzyszeniu Polski z EWG, poza ułatwionym dostępem do rynku Wspólnoty (w tym do zakupów publicznych), nakłada też na nasz kraj obowiązki: znoszenia pozataryfowych ograniczeń importowych i eksportowych oraz dostosowywania zasad konkurencji, reguł pomocy państwowej itp. do zasad i norm obowiązujących na terenie EWG.

Umowa o stowarzyszeniu precyzuje również w jakiej sytuacji można przywrócić bądź wprowadzić nowe ograniczenia importowe. Przewidziane są dwa przypadki, w których można wprowadzić ochronne celną:

- **zwiększony import powoduje materialną szkodę w przemyśle krajowym,**
- **deklarowane obniżenie cła powoduje poważne koszty społeczne, jest niekorzystne dla restrukturyzacji gospodarki, lub dla powstającego przemysłu.**

Decyzje o poziomie ochrony celnej w obu przypadkach muszą być poprzedzone konsultacjami z drugą stroną. Trzeba również konsultować (informacyjnie, nie dla uzgodnień) pomoc państwa dla przedsiębiorstw polskich.

Wymienione ustalenia określają jedynie ogólne ramy, w których będzie się odbywało zbliżenie przemysłu polskiego do rynku EWG na płaszczyźnie wymiany towarowej. W obszarze tych ograniczeń należy dokonać w najbliższych latach licznych posunięć dostosowawczych - strukturalnych, jakościowych, ujednoczenia standardów, stworzenie systemu przepisów prawnych dotyczących konkurencji, subwencji, handlu zagranicznego, podatków i funkcjonowania kapitału zagranicznego w Polsce.

Od realizacji tych postulatów zależeć będzie pozycja Polski nie tylko w Europie, ale i w gospodarce światowej.

Przewidywane efekty stowarzyszenia z EWG dla przemysłu polskiego

A. zagrożenia i wyzwania stojące przed przemysłem polskim

Stowarzyszenie Polski ze Wspólnym Rynkiem, oprócz niewątpliwych korzyści, niesie z sobą możliwość zaistnienia zjawisk negatywnych dla polskiego przemysłu.

Procesy integracyjne powodują efekt przesunięcia strumieni handlowych, polegający na zamianie dotychczasowych obrotów handlowych z krajami poza obszarem Wspólnoty na obroty wewnątrz ugrupowania. Import wyrobów przemysłowych z krajów zewnętrznych staje się relatywnie droższy od przywozu z krajów członkowskich dzięki zniesieniu dotychczasowych barier handlowych.

W praktyce, dla przemysłu polskiego oznaczać to będzie stopniowa zmianę kierunków naszej wymiany ze Wschodu na Zachód, eliminację krajowych wytwórców produkujących drożej niż konkurenci z innych państw, a także wzrost korzyści dla najbardziej efektywnych producentów w skali rynku.

Zjawisko przesunięcia strumieni handlowych może też szczególnie dotknąć Polskę. Struktura polskiego eksportu do obszaru EWG jest bowiem bardzo podobna do struktur analogicznego eksportu Hiszpanii, Portugalii i Grecji. Zniesienie barier wewnątrz Wspólnoty stworzy uprzywilejowaną sytuację dla krajów mocno już osadzonych na rynku ugrupowania. Z kolei przewidywane przesunięcia i reorientacja polskiego eksportu przemysłowego może nieść z sobą dość poważne koszty. Należy jednak oczekiwać, że na obszarze Wspólnoty wzrastać będą zdolności absorpcyjne dla potencjalnego polskiego eksportu wyrobów przemysłowych. Wynika to m. in. z faktu, że efekt kreacji handlu związany z procesami integracyjnymi już w przeszłości okazywał się silniejszy niż efekt przesunięcia potoków handlowych wewnątrz integrującej się dwunastki.

Trzeba jednak pamiętać, że w perspektywie krótkookresowej procesy integracyjne mogą znacznie obniżyć pozycję konkurencyjną Polski w handlu wyrobami przemysłowymi z krajami EWG. Będzie to m.in. efektem zaostrzenia wymogów jakościowych i standardów technologicznych rynku dwunastki. Znaczący wpływ na względne obniżanie się zdolności konkurencyjnej polskich wyrobów na rynku EWG będzie miało zniesienie wszelkich barier w przepływie towarów i zasadnicze uproszczenie procedur handlowych wewnątrz ugrupowania.

Konsekwentne odchodzenie EWG od polityki podtrzymywania cen na rzecz stymulowania obniżek kosztów produkcji również pogorszy warunki konkurencji cenowej naszego eksportu przemysłowego niemal we wszystkich dziedzinach, a zwłaszcza w zakresie tradycyjnych wyrobów przemysłu przetwórczego.

Kolejnym niekorzystnym zjawiskiem dla polskiego eksportu wyrobów przemysłowych do EWG jest realizowana przez dwunastkę bieżąca polityka przemysłowa. Szczególnego znaczenia nabiera tu polityka ochrony i subsydiowania gałęzi schyłkowych: przemysłu tekstylnego, odzieżowego, obuwniczego, hutniczego itp. Jednocześnie wdrażany jest program dostosowań strukturalnych, polegający na stopniowym ograniczaniu produkcji gałęzi schyłkowych i przeniesieniu go częściowo do regionów słabiej rozwiniętych. Działania te ograniczają dostęp polskich wyrobów przemysłowych do rynku EWG za pomocą różnego rodzaju protekcyjnych barier handlowych, zwłaszcza pozataryfowych. Wymuszają też kooperację w dziedzinie przemysłów o malejącej konkurencyjności, często szkodliwych dla środowiska.

Naszą pozycję najbardziej jednak osłabiać będzie brak możliwości szybkiego włączenia się do wewnątrzgałęziowego międzynarodowego podziału pracy. Polska w początkowym okresie stowarzyszenia nie będzie w stanie w pełni wykorzystać najważniejszego dzisiaj kanału współczesnej wymiany i współpracy międzynarodowej, jakim jest kooperacja przemysłowa i uczestnictwo w rozwoju wspólnych przedsięwzięć produkcyjnych. Bariery na tej drodze mają przede wszystkim charakter systemowy. Wielkim

wyzwaniem dla Polski jest konieczność tworzenia ogólnej zdolności do integracji ze światem oraz osiągnięcie wysokiego tempa wzrostu tej zdolności.

Wyzwaniem dla polskiego przemysłu jest również konieczność ujednoczenia (według wytycznych Komisji Wspólnot Europejskich) norm i standardów techniczno - jakościowych. Wyższe parametry standardów ustalane są głównie z myślą o konkurencji dóbr zaawansowanych technologicznie, mogą one z tego względu stanowić jeszcze większą barierę dla producentów polskich o mniejszym zaawansowaniu technologicznym, jeśli konkurować oni będą w eksporcie wyrobów przemysłowych o podobnej charakterystyce. Przyjęcie nowych norm i standardów może być dokonane przy pomocy kilku aktów prawnych lecz ich wprowadzenie w życie wymagać będzie radykalnych zmian i unowocześnienia całego polskiego przemysłu i jego zaplecza naukowo - badawczego. Dotychczas wprowadzono znikomą, w stosunku do ogólnej liczby, ilość tych standardów. Proces ten postępuje bardzo wolno.

Zaostrzenie konkurencji na Jednolitym Rynku Europejskim po 1992 r. będzie kolejnym czynnikiem, który należy brać pod uwagę przy kształtowaniu polskiej polityki przemysłowej. Oczekuje się, że wzmożona konkurencja wywoła podwyższenie tempa wzrostu gospodarczego i zintensyfikuje wymianę handlową. Kraje spoza obszaru Wspólnoty napotkają na zintegrowanym rynku lepsze warunki konkurencji. Zmniejszy się ich dotychczasowa dyskryminacja związana z partykularnymi interesami narodowymi krajów dwunastki. Będą musiały jednak stoczyć znacznie ostrzejszą rywalizację konkurencyjną z firmami Wspólnoty, które dzięki procesom integracji uzyskują większy dynamizm.

Kraje spoza Wspólnoty powinny się liczyć z dążeniem Komisji Wspólnot Europejskich do zaostrzenia narzędzi antydumpingowych, nastawionych na ochronę reguł konkurencji i wymierzonych przeciw firmom starającym się zaniżonymi cenami nadrobić mniejszą efektywność ekonomiczną.

Podstawowym problemem dla Polski w procesie stowarzyszenia będzie dostosowanie systemowo - strukturalne i budowa materialnej i instytucjonalnej infrastruktury gospodarki, w tym zwłaszcza w przemyśle. Termin uzyskania pełnego członkostwa będzie zależny od powodzenia polskich reform. Z kolei, w opinii wielu ekonomistów im szybciej będzie następować stowarzyszenie ze Wspólnotą, tym prędzej dokona się proces transformacji. W ramach tej transformacji szczególna rola przypada polityce dekoncentracji i demonopolizacji produkcji, bez czego niemożliwy jest postęp w efektywności gospodarowania.

Polska zdecydowała się na stowarzyszenie z Europejską Wspólnotą Gospodarczą i utworzenie strefy wolnego handlu między nią, a Wspólnotą jako odpowiedź na powstanie w jej bezpośrednim sąsiedztwie największego jednolitego rynku świata. Wynegocjowana liberalizacja dostępu do tego rynku jest korzystna dla Polski (asymetryczna we wzajemnych ułatwieniach na korzyść Polski) lecz bez dostatecznej elastyczności podaży eksportowej, zapewnionej przez zmiany systemowe i strukturalne, nie będzie mogła być efektywnie i w pełni wykorzystana. Z kolei, zadeklarowane późniejsze otwarcie naszego rynku może wystawić polski przemysł na poważne niebezpieczeństwo wypierania krajowej produkcji przez zagraniczną.

Zagrożenie będzie dotyczyło zwłaszcza tych firm, które ze względu na poziom wytwórczości, branżę oraz niedostateczne postępy w dostosowywaniu się do wymogów wspólnorynkowych nie wytrzymają zwiększonej konkurencji. Zasada asymetrii ustalona w umowie o stowarzyszeniu daje polskim przedsiębiorstwom dużo czasu na przygotowanie się do zupełnie nowych warunków konkurencyjnych, ale dotychczasowe doświadczenia restrukturyzacji naszego przemysłu wskazują, że proces ten może trwać długo. Z tego powodu powinien być rozpoczęty jak najszybciej.

Asymetryczna liberalizacja dostępu do rynków między EWG a Polską nie da się też pogodzić z akceptacją wzmożonej ochrony nieefektywnej i mało konkurencyjnej produkcji krajowej. Powolne dostosowania strukturalne w przemyśle i nieefektywne zmiany instytucjonalne mogą opóźniać i osłabiać reakcję przedsiębiorstw na nowe możliwości wynikające z tworzenia strefy wolnego handlu w Europie Zachodniej.

B. Szanse i korzyści przemysłu polskiego wynikające z procesu integracji

Polska w wyniku stowarzyszenia z EWG uzyska korzystny pakiet ruchomych koncesji celnych. Stowarzyszenie z rynkiem liczącym ponad 340 mln konsumentów stworzy polskiemu wyrobom przemysłowym w ciągu najbliższych pięciu lat ułatwiony dostęp do odbiorców w Zachodniej Europie.

Zjawiskiem korzystnym dla Polski będzie zwiększenie popytu i przyśpieszenie tempa wzrostu gospodarczego na obszarze Wspólnoty, co stworzy szansę na lokowanie na tym terenie dodatkowej sprzedaży nie tylko dla firm z EWG, ale też dla krajów stowarzyszonych.

Według Ministerstwa Współpracy Gospodarczej z Zagranicą, już wkrótce po wejściu w życie układu o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi popyt na nasze wyroby przemysłowe zwiększy się o 15-20% [17]. O tyle też będzie mógł wzrosnąć polski eksport, pod warunkiem, że oferowane przez polski przemysł towary będą spełniały kryteria jakości, norm, opakowań i marketingu, obowiązujące na terenie państw członkowskich EWG. Prognozuje się, że w największym stopniu wzrośnie we Wspólnotach Europejskich popyt na wyroby przemysłu tekstylnego, obuwniczego, samochodowego oraz szkło i porcelanę.

Można również oczekiwać, że procesy integracyjne wywołają nie tylko dodatkowe zapotrzebowanie na wyroby przemysłowe, ale też mogą stymulować powiększenie strumienia bezpośrednich inwestycji z obszaru EWG do Polski. Część firm w obliczu rosnącego zagrożenia konkurencyjnego, może szukać nowych, chłonnych rynków lub obszarów dla lokalizacji zakładów w najbliższym otoczeniu Wspólnoty. Polskie prawodawstwo powinno być przygotowane na tego typu działania, tak by wykorzystać je w sposób efektywny dla kraju. Ważną rolę będzie miało stworzenie warunków i zachęt dla przyływu inwestycji prywatnych ze Wspólnoty. Inwestycje bezpośrednie (zwłaszcza dużych, liczących się korporacji transnarodowych) mogą sprzyjać tworzeniu zdolności produkcyjnych i eksportowych w sferze produkcyjnej jak i infrastruktury. W sieci wielkich korporacji następuje przestrzenna dyfuzja procesów produkcji, w tym dyfuzja najnowszych rozwiązań technicznych. Korporacje te mogą więc wpływać na liberalizację dostępu do rynku dla wyrobów przemysłowych wytwarzanych w filiach korporacji w Polsce stanowiących przedmiot obrotów wewnętrznych korporacji.

Państwa Wspólnot Europejskich zobowiązały się też do usunięcia wszelkich przepisów ograniczających swobodę zakładania przedsiębiorstw na ich terytorium przez obywateli lub spółki polskie. Nastąpi to w momencie wejścia układu w życie. Polska natomiast wprowadzi odpowiednie ułatwienia dla obywateli i spółek EWG do końca okresu stowarzyszeniowego, a więc w ciągu ok. 10 lat.

Poza liberalizacją handlu wyrobami przemysłowymi i liberalizacją przepływu siły roboczej, również ruch kapitałów będzie miał wpływ na kształtowanie nowego oblicza przemysłu polskiego. Ustalono, że wolny przepływ kapitałów (a więc dokonywanie inwestycji na terytorium drugiej strony układu i czerpanie z nich zysków) będzie zapewniony do końca pierwszego okresu stowarzyszeniowego, czyli w ciągu najbliższych pięciu lat.

Bardzo ważne dla przemysłu polskiego jest zwiększenie pomocy finansowej ze strony Wspólnot Europejskich. Wspólny Rynek zobowiązał się, że dla umożliwienia realizacji celów układu stowarzyszeniowego zapewnią Polsce do 1992 r. pomoc finansową w postaci kredytów Europejskiego Banku Inwestycyjnego i darowizn w ramach programu PHARE. W następnym okresie forma i rozmiary finansowego wsparcia dla naszego kraju ze strony EWG zostaną wypracowane w dwustronnych konsultacjach.

W pierwszym, dość długim okresie, stowarzyszenie powinno zapewniać przede wszystkim wsparcie Wspólnoty dla procesu transformacji systemowo - strukturalnej przemysłu polskiego poprzez pomoc finansową, techniczną i legislacyjną. Stowarzyszenie pociągnie za sobą konieczność harmonizacji i dostosowania naszego ustawodawstwa i norm do obowiązującego we Wspólnocie. Stworzy to warunki dla stabilizacji i zwiększonej przewidywalności legislacyjnej. Powinno to zaowocować rosnącym zaufaniem i

zainteresowaniem kapitału zagranicznego lokatami w Polsce. Stowarzyszenie z EWG może otworzyć Polsce nowe możliwości kredytowe, podobnie jak w przypadku innych państw, które wcześniej stały się członkami Wspólnoty.

Stowarzyszenie Polski z EWG przyczyni się do przyspieszenia tempa budowy systemu rynkowego w naszym kraju oraz wdrożenia przyjętych na Zachodzie instrumentów ekonomicznych i finansowych. Dotyczy to m. in. zasad polityki fiskalnej, nowych formuł rachunkowości, sprawozdawczości, statystyki i prawa gospodarczego.

Niezbędne stanie się przygotowanie dla przemysłu polskiego całej infrastruktury ekonomicznej i handlowej oraz budowa nowoczesnego rynku finansowego, systemu bankowego i ubezpieczeń. Wiąże się to z koniecznością modernizacji transportu, łączności i telekomunikacji oraz szerokiego zastosowania informatyki. Cały ten proces dostosowywania przemysłu polskiego i jego otoczenia do modelu zachodnioeuropejskiego będzie odbywał się jednak w okresie ekstremalnie trudnego położenia ekonomicznego Polski.

Okres stowarzyszenia będzie musiał być wykorzystany na intensywne dostosowywanie polskich struktur przemysłowych do struktur EWG. Odejście od rozwoju sektora surowcowego, racjonalizacja gospodarki energetycznej, rozbudowa przemysłów naukochłonnych, ochrona środowiska naturalnego staną się w dłuższym horyzoncie czasowym najważniejszymi wyzwaniami. Będą one wyznaczać zakres i kierunki niezbędnego interwencjonizmu państwowego, wymuszą większą harmonię pomiędzy działaniem sił rynkowych, a ingerencją czynników publicznych.

Należy również pamiętać, że stowarzyszenie Polski z Europejską Wspólnotą Gospodarczą oznacza rezygnację przez Polskę z części suwerenności gospodarczej. Od momentu wejścia w życie tego porozumienia, wiele decyzji podejmowanych dotychczas autonomicznie, takich jak np. wysokość kursu walutowego, ceł i kierunków polityki przemysłowej, będzie zapadało po konsultacjach z partnerami z Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej.

* * *

Polska w wyniku stowarzyszenia z EWG stanie się dla niej bardziej znaczącym partnerem, uzyska też pewne preferencje dostosowawcze. Nie umniejsza to jednak problemów jakie staną przed polskim przemysłem po utworzeniu zintegrowanego rynku europejskiego. Stwarza to imperatyw podjęcia intensywnych działań dostosowawczych w celu wykorzystania potencjalnych szans otwierających się w ramach postępujących procesów integracyjnych. Korzystne rozwiązania instytucjonalne w ramach stowarzyszenia z EWG stwarzają jedynie przesłanki ułatwiające transformację polskiego przemysłu. Dla jej powodzenia potrzebne są również zmiany legislacyjne w wielu dziedzinach wpływających na gospodarkę - dostosowane do zasad obowiązujących w EWG. Należy skutecznie wykorzystać istniejące preferencje jakie tworzy partnerski dostęp do zachodnich rynków. Pełne wykorzystanie tych możliwości zależeć będzie w dużej mierze od opracowania i wdrożenia nowoczesnej polskiej polityki przemysłowej.

Wskaźniki rozwoju gospodarczego krajów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i krajów stowarzyszonych z EWG (1990)

KRAJ	ludność (mln)	PKB (mld \$)	PKB na 1 mieszk. (tyś. \$)	Stopa infl. (%)	Bilans handl. (mld \$)
EWG					
Belgia	9,9	197,1	20,0	3,4	-1,8
Dania	5,1	125,5	24,4	2,6	4,6
Francja	56,4	1190,2	24,1	3,4	-14,0
Grecja	10,0	67,3	6,7	20,4	-10,2
Hiszpania	40,0	487,1	12,5	6,7	-29,6
Holandia	14,9	278,0	18,6	2,5	10,5
Irlandia	3,5	37,1	10,6	3,4	4,0
Luksemburg	0,4	8,9	23,6	3,7	-
Portugalia	10,5	59,5	5,6	13,4	-6,6
RFN (*)	79,5	1648,8	20,7	2,7	65,2
W.Brytania	57,2	979,9	17,1	9,5	-31,1
Włochy	57,7	1077,5	18,7	6,5	0,7
Czecho-Słowacja					
Czecho-Słowacja	15,7	42,0	2,7	16,0	-5,4
Polska	38,2	89,4	2,3	684,0	2,3
Węgry	10,6	31,1	2,9	20,0	-2,4

(*) - Wskaźniki stopy inflacji i salda bilansu handlowego dla RFN dotyczą tylko Niemiec Zachodnich.

Źródło: Za "Fortune" w: "Rynki Zagraniczne" z 7.12.1991 r.

Źródła:

1. A. Karpiński, Restrukturyzacja gospodarki w Polsce i na świecie, PWE, Warszawa, 1986.
2. Jednolity rynek wewnętrzny EWG (Europa 1992); w: Gospodarka światowa i gospodarka polska w 1988, SGPiS, Warszawa, 1989.
3. J. Kulig, Proeksportowa orientacja krajów rozwijających się, IKC HZ, Warszawa, 1989.
4. K. Stanek, Wzrost gospodarczy w warunkach postępu technicznego i zmian strukturalnych, PWN, Warszawa, 1990.
5. A. Lipowski, Polityka ekonomiczna w Korei Płd (1961-1979), maszynopis powielany, Warszawa, 1991.
6. Polityka przemysłowa w otwartym i konkurencyjnym otoczeniu, (dokument EWG), streszczenie w: Polityka przemysłowa w Europie Zachodniej, "Rynki Zagraniczne", 8.10.1991.
7. Rocznik statystyczny GUS, Warszawa, 1991.
8. Republika Federalna Niemiec we Wspólnocie Europejskiej, "Studia i Materiały", IKC HZ, nr 21, 1990.
9. Handbook of International Trade and Development Statistics 1989, New York, 1989.
10. The economics of 1992, "European Economy", nr 35, 1988.
11. Integracja EWG a nasza gospodarka, "Rynki Zagraniczne", 4.12.1990.
12. Y. Curzon Price, Competition and industrial policies with emphasis on industrial policy; in: AM. El-Agraa (ed.), Economics of the European Communities, 1990.
13. Bilans realizacji programu Europa 1992, "Rynki Zagraniczne", 24.08.1991.
14. Nowa faza integracji europejskiej, "Rynki Zagraniczne", 24.10.1991.
15. Sz. Balbin, Ewolucja działań na nowym etapie integracji gospodarczej Europy, "Studia i Materiały", INE PAN, z. 38, Warszawa 1991.
16. Ku strefie wolnego handlu, "Rynki Zagraniczne", 7.12.1991.
17. Co oznacza stowarzyszenie ze Wspólnotami Europejskimi, "Rynki Zagraniczne", 7.12.1991.
18. J. Holusha, Industrial policy? Little by little, US builds one; "International Herald Tribune", 31.07.1991.
19. Polityka przemysłowa w EWG, omówienie artykułu W. Muenstera: Der Protest kommt zu spaet, "Sueddeutsche Zeitung", 01.12.1991, w: "Biuletyn Ekonomiczny PAP", 23-30.12.1991.
20. B. Stevens, Les industries strategiques dans les anees 90, "L'Observateur de UOEC", 10-11.1991.
21. Przemysł high-tech w Polsce, "Rzeczpospolita", 16.01.1992.